

nei offrandummal a híveknek, a szeretet-vendégség részeként.

Amit azonban egyik legnagyobb volumenű identitásreprodukciós törekvésnek látok, az az erdélyi örmény temetőket részletesen bemutató monográfiák kiadása. Két ilyen könyv jelent meg, az egyik *Balázs-Bécsi Attila A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája* című munkája, a másik pedig a *dr. Issekutz Sarolta* által szerkesztett tanulmánykötet, *Örmény halottkultusz és temetkezés. Erzsébetváros és örmény katolikus temetője* címen. E temetőmonográfiák kiadását mintegy a *neoarmenista* törekvések mozgalmi aktusaként is értelmezhetjük: egyszersmind az örmény ősökre való kollektív emlékezésként – a mozgósítás a cél, a figyelemfelkeltés, az örmény múlt felé fordulás az ősökre való emlékezés által, az örmény kegyhelyek tárgyi reminiscenciáinak megmentésére való felkészítés, aktivizálás. E célkitűzés nagy valószínűséggel sikeresen meg is valósult, hiszen már a monográfiák előmunkálatai is valóságos temetőmentő-mozgalmat indítottak el, mind Szamosújváron, mind Erzsébetvárosban, többek között az iskolai tanulók bevonásával. (Szamosújvár esetében például külön ki kell emelnünk a Téka Alapítvány fiataljainak és vezető tanárnőjüknek a temető megmentésére irányuló fáradtságos munkáját.) Mindkét kötet problematikája tehát a területiség, pontosabban a területen kívüliség körül forog. Amennyiben elfogadjuk, hogy a diaszpóra a területen kívüliség utópiája, annyiban e két temetőmonográfiát felfoghatjuk a magyar-örmény közösség visszatérés-mítoszának szimbolikus materializálódásaként, amely természetesen sosem járhat együtt területi revindikációkkal; poétikusabban szólva „kollektív hattyúdalként”.

Az előmunkálataik és kiadásuk által elindult „temetőmentő-mozgalom” olyan kulturális gesztus, amellyel egy mára látszólag immár teljesen asszimilálódott csoport törekszik fenntartani kontinuitását a kollektív emlékezet szintjén – megidézve és feltámasztva ekképpen az ősi múltat.

Hadd zárjunk néhány objektív adattal: a 2001-es magyarországi népszámlálás szerint 1165 fő vallotta magát örménynek, ebből 294 anyanyelvűnek – közülük 213 külföldön született anyanyelvű örmény, a maradék 81 pedig Magyarországon született örmény anyanyelvű; a magukat kimondottan örmény nemzetiségűnek vallók közül azonban a külföldön születettek száma mindössze 366, az anyaországban születettek pedig 141. A 2011-es népszámlálási adatok szerint pedig 3571 fő vallotta magát valamiképpen az örmény nemzetiséghez és kultúrához tartozónak, ebből 3293 vallotta magát *ténylegesen* örmény nemzetiségűnek – melyből 444 személy deklarálta az örmény nyelvet anyanyelvének, 496 pedig az örményt nevezte meg a családban, baráti körben használt nyelvként. A 2011-es népszámlálási adatok részemről még feldolgozásra várnak a *neoarmenizmus* témájával kapcsolatosan – ám bizton kijelenthetem már most a tézist, hogy a 2001-es adatokhoz képest *megháromszorozódott* örmény jelenlét az országban jelentős mértékben a *neoarmenista* törekvések következményének tudható be.

(Az előadás elhangzott A kulturális transzfer lehetőségei. Örmények Közép- és Kelet-Európában című nemzetközi tudományos konferencián, 2013. április 6-án, az Országos Széchényi Könyvtárban; valamint a Fővárosi Örmény Klub 2013. augusztus 15-i műsorán.)

Retezár Péter

Gopcsa család

Retezár család krónikája (4. rész)

	id. Retezár Gerő Tutsek Florianna	
Retezár Irén Dr. Bogdánffy Lajos	Retezár Cecília Gopcsa Péter	ifj. Retezár Gerő Velits Lujza (nagyszüleim)

Retezár Cecília nagyapám testvére volt és az ő férje Gopcsa Péter. Gopcsa Péter nagyon fiatalon halt meg gyermektelenül, ezért özvegye, ahogy mi nevezük Cecil néni, nagyszüleimmél lakott és a háború alatt velük együtt Tordáról Budapestre menekült. 91 évet élt és édesapám Margit nővérenek a Szent Domonkos utcai lakásában halt meg 1964-ben. Cecil néni mint jószágos öreg néni emlékszem, aki a fűszálnak sem ártott. Az az ember volt, aki se jót, se rosszat nem tett, csak egyszerűen volt.

A Gopcsa családnak legnevezetesebb tagja Cecil néni férjének a testvére, László volt. 1865-ben született Szamosújváron. 1893-ban a millenniumi kiállítás tanügyi csoportjának jegyzője volt és alig néhány évre rá miniszteri tanácsossá léptették elő. A minisztériumban államtitkári beosztásban a tanügyek élén állt. Gopcsa László nem csak

hangoztatta örmény származását, hanem intenzíven foglalkozott örmény ügyekkel. A Pallas Nagylexikonban minden örmény vonatkozású ismertetés az ő tollából származik. „Örmény közmondások” (1888), „Örmény elbeszélések, örmény regék” (1911), „Erzerumi levelek” (1924) címekkel örmény tárgyú munkái jelentek meg. Kezdeményezőként részt vett a Magyar-Örmény Egyesület megalakításában és annak vezetőségi tagja volt. Több ízben tartott felolvasásokat az örmény irodalom köréből és három évtizeden át ismertette a szaklapokban megjelent cikkeiben az örmény népet, annak ősi kultúráját és irodalmát. Az 1925-ben Budapesten megalakult Örmény Katolikus Egyházközségnek első világi elnöke volt és meghatározó módon ragaszkodott ősei vallásához, az örmény-katolikus rítushoz.

Folytatjuk

Kiss Ernő és Prielle Kornélia

Az elhunyt Prielle Kornéliát Somló Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója bucsúztatta el. Ez beszédjét így fejezte be: Nagy idők viharában, a világosi fegyverletétel után a honvédseregben harcoló férjeddal orosz fogságban egy táborba kerültél a fogoly főtisztekkel, kiket a magyar Gotgotha felé hurcoltak megdicsőülésük útjára. A lovagok virága, Kiss Ernő tábornok bucsúzásakor kezét nyújtotta feléd s te a viszontlátásig bucsúztál el tőle. „Nem asszonyom, – szólt – mi nem látjuk egymást többé, mi a halálba megyünk. De ígérjen meg egyet, a színésznőhöz szólok, jól jegyezze meg: Nehéz idők várnak a nemzetre, jövője az Önök kezében van. Önöknek, a színészeknek kell őt egy jobb jövő reményére lelkesíteni s fölvidítani. Ígérje ezt meg nekem.” – Megígérem! – szóltál. És ígéretedet beváltottad, kötelességedet teljesítetted. Isten veled! Sz. K. (Armenia, 1906 – eredeti írásmód)